

E. PLATOBNÝ STYK

1. PLATOBNÝ STYK V SR

Jednou zo základných úloh Národnej banky Slovenska je riadiť, koordinovať a zabezpečovať platobný styk a zúčtovanie dát platobného styku a starať sa o jeho plynulosť a hospodárnosť. Zodpovednosti a práva centrálnej banky sú stanovené v zákone o Národnej banke Slovenska č. 566/1992 Zb. v znení neskorších predpisov. Na usmernenie a zabezpečenie jednotného platobného styku a zúčtovania dát platobného styku medzi bankami a vybranými právnickými osobami ustanovuje Národná banka Slovenska všeobecne záväznými právnymi predpismi:

- a) zásady platobného styku a zúčtovania dát platobného styku,
- b) podrobnosti o vydávaní, správe a používaní jednotlivých platobných prostriedkov a o požiadavkách na technické vlastnosti a bezpečnostné ochranné prvky jednotlivých platobných prostriedkov vrátane limitov a iných technických obmedzení pre operácie vykonávané prostredníctvom jednotlivých platobných prostriedkov.

Zásady platobného styku medzi bankou a klientom sú stanovené Všeobecnými obchodnými podmienkami, ktorými sa určujú zásady vedenia účtov klientov v bankách a zásady vykonávania platobného styku a zúčtovania na týchto účtoch. Všeobecné obchodné podmienky boli vypracované Národnou bankou Slovenska v spolupráci s komerčnými bankami a vydané v roku 1993. Stanovujú obchodné podmienky zriaďovania, vedenia a zrušovania účtov, jednotlivé formy platobného styku, vykonávanie platobného styku a zúčtovania, úročenie účtov, ceny za služby platobného styku, správy a chyby v zúčtovaní a jednotlivé platobné nástroje (zmenky, šeky, bankové platobné karty a akreditívy). Všeobecné obchodné podmienky nie sú všeobecne záväzným právnym predpisom, ale banky ich rešpektujú a aplikujú pri styku s klientmi prostredníctvom svojich obchodných podmienok alebo priamo v zmluvách o účte.

Národná banka Slovenska okrem vydávania všeobecne záväzných právnych predpisov monitoruje a analyzuje štatistické údaje z platobného styku. Organizuje pravidelné porady so zástupcami bankového sektora, na ktorých prezentuje svoje strategické zámery vývoja platobného systému v Slovenskej republike.

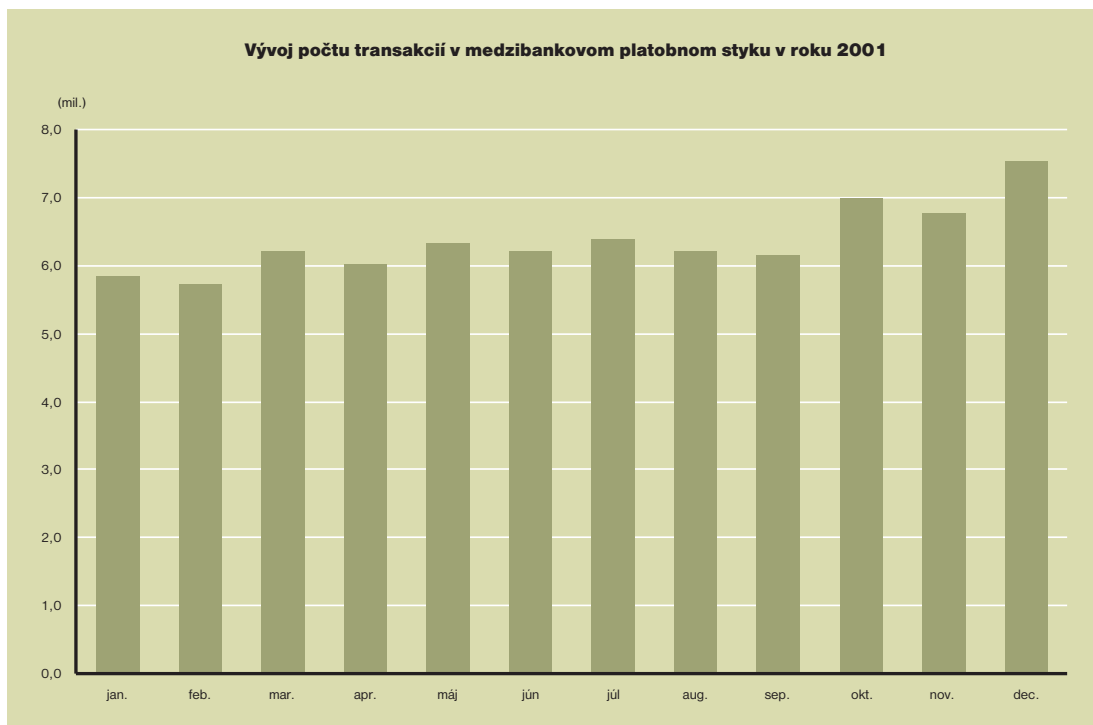
V rámci integračného procesu Slovenskej republiky do Európskej únie sa Národná banka Slovenska podieľa na zabezpečovaní prevzatia legislatívy Európskej únie z oblasti platobného styku do domáceho právneho poriadku. V tejto súvislosti rozhodla o príprave nového zákona o platobnom styku, ktorý by komplexne riešil problematiku platobného styku. Pripravovaný zákon bude upravovať vykonávanie tuzemských a cezhraničných prevodov peňažných prostriedkov, vydávanie a používanie elektronických platobných prostriedkov, vznik a prevádzkovanie platobných systémov, dohľad nad platobnými systémami, reklamácie a rozhodovanie sporov vyplývajúcich z platobného styku. Cieľom je pripraviť zákon tak, aby mohol byť účinný od 1. januára 2003.

2. PLATOBNÝ STYK MEDZI BANKAMI

Na zabezpečenie jednotného platobného styku a zúčtovania medzi bankami v Slovenskej republike vydala Národná banka Slovenska vyhlášku č. 275/1994 Z. z. o zásadách platobného styku medzi bankami.

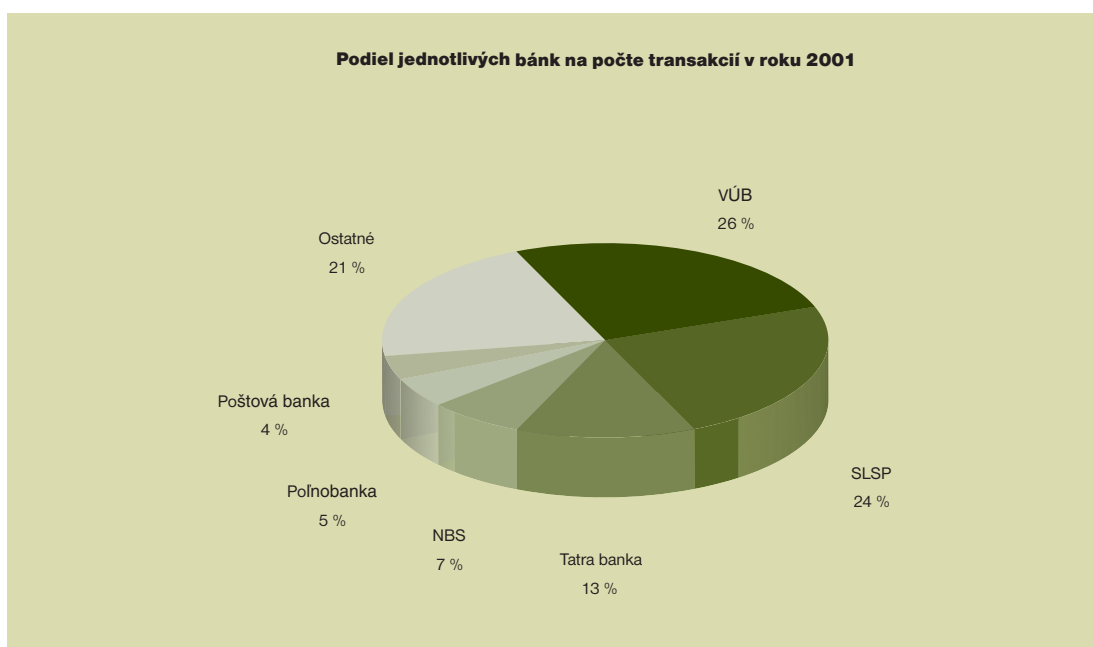
V zmysle platnej legislatívy sa všetky platby medzi bankami – bez ohľadu na to, či ide o platby veľkých alebo malých hodnôt – realizujú prostredníctvom medzibankového platobného systému s názvom SIPS. Systém prevádzkuje spoločnosť Bankové zúčtovacie centrum Slovenska, a. s. Jeho akcionármi sú komerčné banky, Ministerstvo financií SR a Národná banka Slovenska, ktorá vlastní podstatnú časť kapitálu uvedenej spoločnosti.

Účastníkmi systému sú všetky banky, pobočky zahraničných bánk s platnou licenciou na výkon

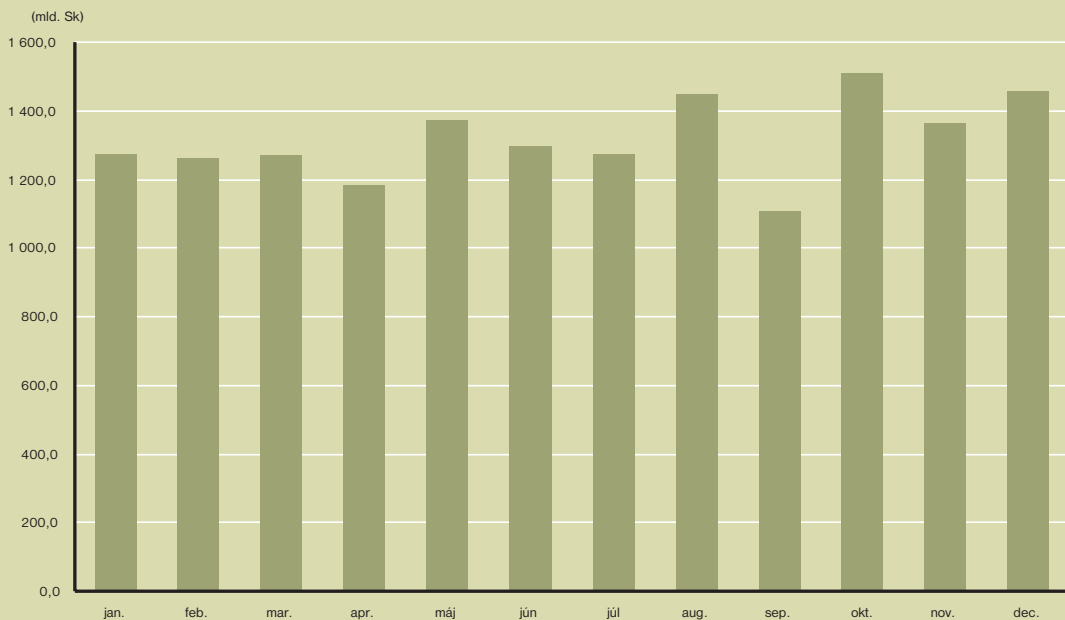

platobného styku, Národná banka Slovenska a tzv. tretie strany. Ide o nebankové subjekty, ktoré majú povolenie od Národnej banky Slovenska a svojou činnosťou zabezpečujú vyrovnanie obchodov s cennými papiermi a transakcií pochádzajúcich z použitia platobných kariet. V súčasnosti ide o dva subjekty, a to Autorizačné centrum Slovenska, a. s. a Burzu cenných papierov Bratislava, a. s.

System SIPS spracováva úhrady a inkasá. Pri každej transakcii kontroluje, či existuje jej dostatočné krytie. V prípade nedostatočného krytia transakciu zadrží až do momentu, keď má účastník dostatočnú likviditu na jej vykonanie. Ak účastník nemá dostatok likvidity ani do konca daného účtovného dňa, systém takúto transakciu vráti späť účastníkovi. System umožňuje účastníkom monitorovať aktuálnu pozíciu počas dňa.

Vývoj objemu transakcií v medzibankovom platobnom styku v roku 2001

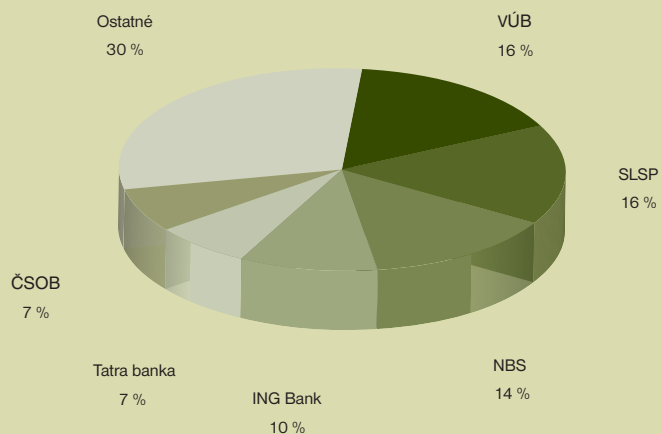
Zúčtovanie prebieha prostredníctvom aktív komerčných bánk v centrálnej banke. Národná banka Slovenska neposkytuje vnútrodný úver.

V roku 2001 bolo v systéme 25 účastníkov. V priemere bolo denne spracovaných 315 575 transakcií pri objeme 63 mld. Sk. Za celý rok 2001 bolo spracovaných 78,8 mil. transakcií, čo je nárast o 12 % oproti predchádzajúcemu roku.

Aj v oblasti objemu transakcií došlo pri celkovej hodnote 15 841 715 mil. Sk k nárastu o 23 % oproti predchádzajúcemu roku. Priemerná hodnota spracovanej transakcie bola 200 000 Sk.

Národná banka Slovenska začala v priebehu roku 2001 prípravné práce na výmenu existujúceho komunikačného systému, ktorým sa v súčasnosti prenášajú dáta medzi bankami a klíringovým

Podiel jednotlivých bánk na hodnote transakcií v roku 2001

centrom. Cieľom zavedenia nového systému, ktorý nesie názov BIPS (z angl. Basic Interface for Payment System), je ďalšie zvýšenie bezpečnosti a kvality prenosu dát. Predpokladané zavedenie do praxe je najneskôr od 1. januára 2003.

Z dôvodu plánovaného vstupu Slovenskej republiky do Európskej únie a z toho vyplývajúcej nutnosti postupného prispôsobovania infraštruktúry domáceho platobného systému, rozhodla Národná banka Slovenska o začatí prác na príprave platobného systému pracujúceho na princípe položkovitého zúčtovania v reálnom čase. Základným cieľom je maximálna redukcia rizík, najmä pri platbách veľkých hodnôt. V júli 2001 túto stratégiu prezentovali zástupcom bankového sektora. Ako plánovaný dátum zavedenia do praxe bol stanovený referenčný dátum vstupu do Európskej únie, t. j. 1. január 2004.

3. PLATOBNÉ NÁSTROJE

Medzi najpoužívanejšie nástroje bezhotovostného platobného styku patrí prevod peňažných prostriedkov formou úhrady a platobná karta. V roku 2001 bol podiel transakcií uskutočnených formou úhrady 90,7 % z celkového počtu bezhotovostných platieb.

Používanie platobných kariet každoročne narástá. K 31. decembru 2001 bolo v obehu okolo 1,97 milióna platobných kariet vydaných bankami, ktoré sú členmi Združenia pre bankové karty Slovenskej republiky. Počet kariet sa zvýšil do takej miery, že teraz je každý tretí obyvateľ vlastníkom platobnej karty. Medzinárodné platobné karty, použiteľné tak na Slovensku, ako aj v zahraničí, predstavujú 80 % z celkového počtu kariet v obehu. Zvyšných 20 % predstavujú domáce platobné karty. Banky vydávajú rôzne druhy kartových produktov – Maestro a Eurocard/Mastercard, MasterCard Electronic, VISA a Electron. Niektoré banky vydávajú tiež karty American Express od spoločnosti American Express a karty Diners Club od spoločnosti Diners Club. V súčasnosti vydáva jedna banka aj debetné čipové karty

(EMV štandard) a niekoľko bánk vydáva kreditné karty a virtuálne platobné karty (debetné a kreditné).

Pokiaľ ide o rozvoj debetných kariet v porovnaní s kreditnými kartami, tieto sa uplatňujú vo väčšom rozsahu. Väčšina kariet vydaných bankami na Slovensku sú produkty „pay now“, to znamená debetné karty viazané na bežné účty v slovenských korunách alebo v cudzej mene.

Držitelia platobných kariet na Slovensku môžu využívať sieť 1 182 bankomatov a 9 602 EFT POS terminálov. Vlastníkmi bankomatov sú banky, ktoré využívajú služby Autorizačného centra Slovenska, a. s. V októbri 1997 boli obidve siete spojené a vytvorili spoločnú sieť bankomatov Združenia pre bankové karty Slovenskej republiky.

Rozšírenie používania bankomatov sa začalo skôr, ako vývoj terminálov EFT POS. To je jedna z príčin, prečo na Slovensku prevládajú hotovostné výbery (77 % z celkového počtu kartových transakcií na Slovensku) nad platbami kartami (23 %). Objem platieb kartami predstavoval k 31. decembru 2001 okolo 15 % celkového objemu kartových transakcií v Slovenskej republike a výbery hotovosti 85 %.

V roku 2001 zaznamenal rozvoj siete terminálov EFT POS v porovnaní so sieťou bankomatov dynamickú rast. V období od 31. decembra 2000 do 31. decembra 2001 boli zaznamenané nasledovné zmeny: počet bankomatov vzrástol o 9 %, počet transakcií na bankomatoch o 2 % a hodnota transakcií na bankomatoch o 12 %, pričom počet terminálov EFT POS vzrástol o 52 %, počet transakcií na termináloch EFT POS o 63 % a hodnota transakcií na termináloch EFT POS o 58 %.

Používanie šekov v platobnom styku hrá z historických dôvodov len okrajovú úlohu.

Nové bankové produkty

V rámci rozširovania svojich služieb začínajú komerčné banky v súčasnosti ponúkať svojim

klientom nové elektronické bankové služby, založené na diaľkovom spojení medzi bankou a klientom. Home banking, internet banking a mobil banking poskytujú v súčasnosti už všetky väčšie banky.

Banky poskytujú svojim klientom rôzne druhy platobných služieb, napr.:

- online bankový prevod prostredníctvom internet banking alebo GSM,
- zabezpečenie online kartových platieb prostredníctvom virtuálnych kreditných kariet Internet alebo VISA,
- online internetová banka – projekt „Eliot“ realizovaný Tatra bankou, a. s.

Bankomaty sa bežne využívajú nielen na výber hotovosti, ale tiež za účelom kontroly zostatku na účte, bankových prevodov z účtu zákazníka na ďalší účet, hotovostné vklady a predplatenie mobilného telefónu.

4. SYSTÉM PLATOBNÉHO STYKU NÁRODNEJ BANKY SLOVENSKA

Národná banka Slovenska prevádzkuje samostatný platobný systém automatizovaných bankových operácií (systém ABO), prostredníctvom ktorého zabezpečuje vedenie účtov klientov a vykonávanie platobného styku na týchto účtoch. V súlade so zákonom o Národnej banke Slovenska zabezpečovala v roku 2001 vedenie účtov a vykonávanie platobného styku na týchto účtoch najmä pre nasledovných klientov:

a) *banky* – na účtoch peňažných rezerv bánk zabezpečovala Národná banka Slovenska z pozície zúčtovacieho agenta medzibankového platobného styku v Slovenskej republike zúčtovanie čistých pozícií bánk ako výsledkov zo spracovania príkazov účastníkov medzibankového platobného styku. Ďalšie samostatné účty viedla bankám za účelom nákupu a zúčtovania hotovosti, uloženia nadbytočnej likvidity bánk a pod.

b) *štátne orgány a organizácie* – v roku 2001 viedla Národná banka Slovenska ich príjmové a výdavkové rozpočtové účty a ďalšie bežné účty v štruktúre, ktorá vyplýva z osobitného zákona, a to k 31. decembru 2001 celkovo pre 3 249 klientov v počte 24 068 účtov. Národná banka Slovenska v rámci plnenia kritérií neúverovania štátu centrálnou bankou zároveň zabezpečovala kontrolu uvoľňovania platieb z príjmových a výdavkových účtov štátneho rozpočtu, a to do výšky povoleného limitu na týchto účtoch a zároveň do výšky ich súhrnného kreditného zostatku. V súvislosti s úlohou fiškálneho agenta Ministerstva financií Slovenskej republiky na peňažnom a kapitálovom trhu vykonávala Národná banka Slovenska činnosti spojené so splácaním istiny dlhopisov vrátane výplaty úrokov z týchto dlhopisov.

c) *zamestnancov Národnej banky Slovenska* – ktorým v súlade so zákonom viedla bežné, termínované a úverové účty a zabezpečovala vykonávanie platobného styku na týchto účtoch.

V roku 2001 zabezpečovala Národná banka Slovenska systémom ABO platobný styk pre 4 823 klientov na 29 706 účtoch, na ktorých bolo priemerne mesačne zúčtovaných takmer 800 tis. transakcií.